

FORARBEID

SAMSKAPE : NYHAVNA

- et studie av potensialet i kulturproduksjon

av Kristin Solhaug Næss og Maria Therese Nervik
våren 2016

OPPGAVEBESKRIVELSE

Alliansen Bredside, bestående av mange ulike kreative aktører i Trondheim, ønsker å være en aktiv deltager i Nyhavns endringsprosess, og samles rundt et felles mål: et sentrumsnært produksjonsområde for håndverk, småindustri, kunst og kulturproduksjon. Vi ønsker i vår masteroppgave å utforske samskaping som metode for å avdekke de viktigste aspektene og utfordringene knyttet til tverrfaglige verksteder og produksjonslokaler. Hvilke konkrete tiltak kan igangsettes for å trigge utviklingen av et slikt prosjekt i et byutviklingsperspektiv?

SAMSKAPING

Begrepet samskaping er satt sammen av "sam" og "skape". "Sam" betyr enighet. Å være samd, betyr å være enig. Ordene samarbeid og samhandling beskriver handling og arbeid som utføres i enighet. Samskaping handler om å bli enige om hva man skal skape. Å bli enige om å skape. Sammen. Å samskape.

Ordet sier lite om rollefordeling eller ansvar, men gir tydelig uttrykk for at dette handler om å ta del i, utvikle og skape noe i samråd med andre. Det diskuterer ikke nødvendigvis hvor aktiv eller passiv arkitekten er i prosessen. Ord som "brukermedvirkning" og "brukerinnvolvering" legger vekt på at det er noen utenfra - en bruker som som blir involvert i en prosess som noen andre har ansvar for. Denne forståelsen er for mange negativt ladet, og selv om begge akademisk sett kanskje har en mer korrekt definisjon, ønsker jeg å fremme en annen tilnærming. Det å bruke ord som folk flest forstår og kan relatere seg til, kan demokratisere en prosess. For til syvende og sist er nemlig arkitektur nettopp dette; demokrati, forhandlinger og dialog, omsatt i fysisk form.

Kulturen med arkitekter på oppdrag for private utbyggere privatiserer diskusjonen rundt rom. Mens det egentlig burde være en offentlig debatt, hvor brukerne av rom er oppdragsgiver. Kan systemet med oppdragsgiver, arkitekt og bruker også inkludere flere aktører? Det kan være innbyggere, brukere, private næringsdrivende, organisasjoner, kulturaktører eller andre engasjerte parter. Aktører som i utgangspunktet driver med og er interessert i forskjellige ting kan ha felles mål, som gjør det interessant å samarbeide. Tverrfaglighet gjør at ikke alle trenger å være ekspert på alt, men ved å oppnå et godt samarbeid der alle drar i samme retning, kan man få prosjekt som svarer til alle involvertes ønsker. Målet med et slikt prosjekt kan være å oppnå sosial endring. Det blir da behov for noen som kan se en felles retning, og de ulike rollene slik at aktører kan styrke hverandre istedenfor å konkurrere. Og å se behov for nye roller, involvere økonomiske aktører og tanker om helhet i prosjektet, fra de overordnede verdiene til praktisk gjennomføring og bærekraft. Langsiktig er det et mål at brukerne av byen på en demokratisk måte kan produsere omgivelsene, ha sterkere tilhørighet til stedene de bor, lever og jobber, bidrar og er engasjert.

Strategisk

1:10 000

Alternativ byutvikling

Havneproblematikk

1:1000

Samarbeid offentlig/privat

Områderegulering

1:100

Felles behov

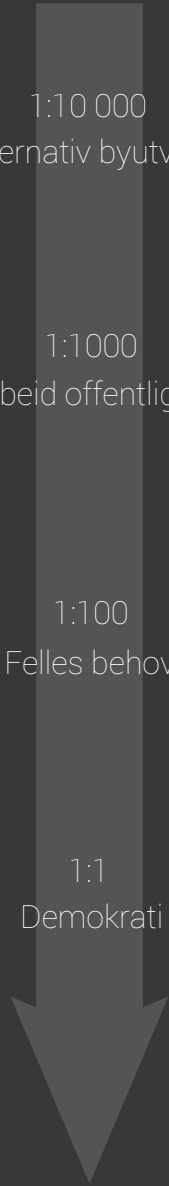
Lokal produksjon

1:1

Demokrati

Drift // Utvikling

Praktisk

Small change

- Teste ut utfordringer på strategisk nivå gjennom konkrete prosjekter i mindre skala, som prototyping.

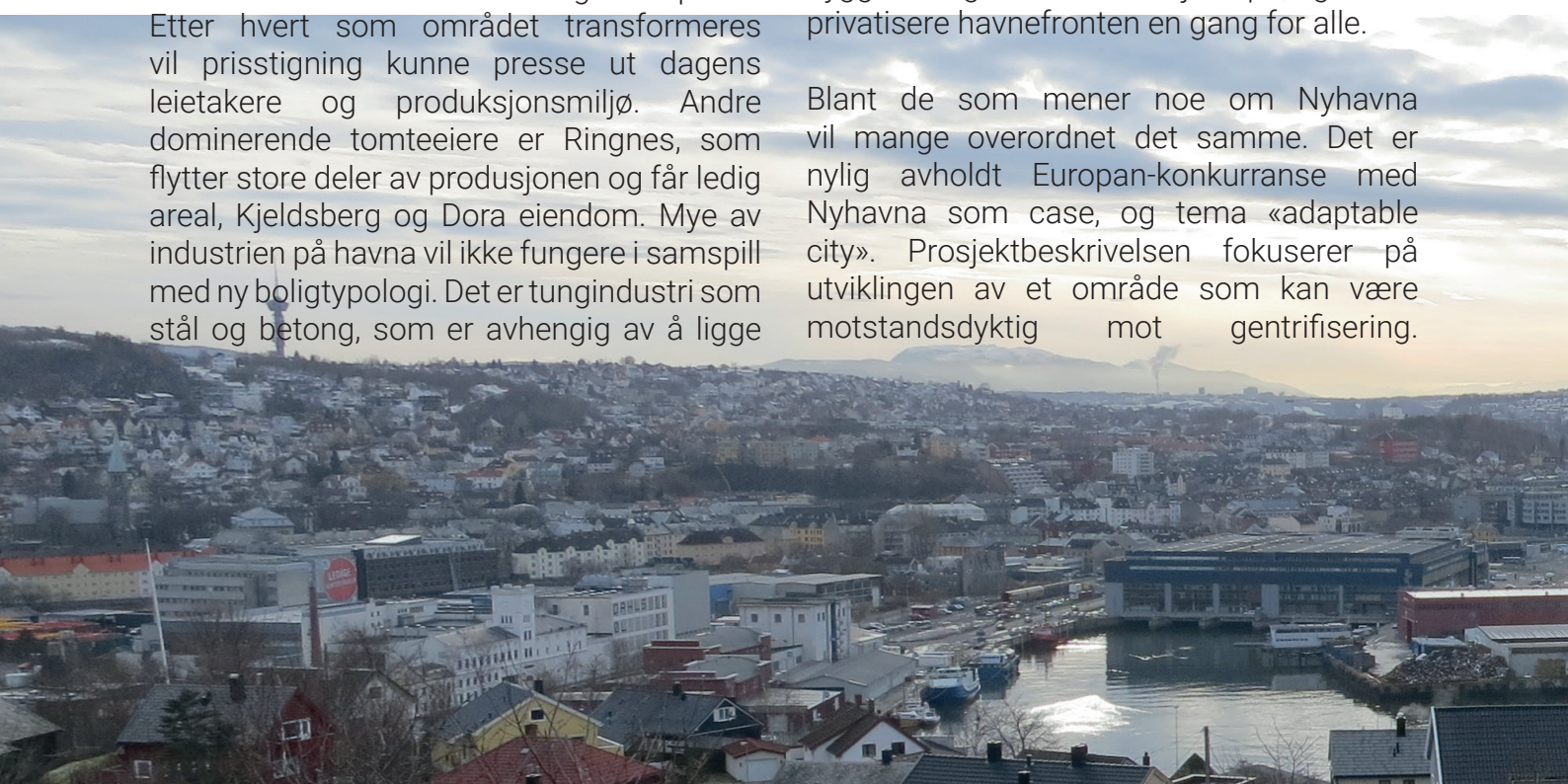
TANKER OM NYHAVNA 2016

Trondheim er en by med synlige historiske lag, og på Nyhavna er det flere historiske bygninger som er vernet og skal inkorporeres i nye planer. Flere leieavtaler er langsiktige og har ulike utløpsdatoer, noe som kompliserer utbygging av store, ensformige felt.

I dag huser Nyhavna kultur som ikke har høy økonomisk omsetning, men høy intensitet og verdi for de som tar del i den, området som helhet og Trondheim. Det er et produserende kulturmiljø som ikke er like synlig for resten av byen, men skjer introvert i bygninger på Nyhavna. Trondheim Havn leier ut lokaler til kulturelle formål til tålelige leiepriser. Etter hvert som området transformeres vil prisstigning kunne presse ut dagens leietakere og produksjonsmiljø. Andre dominerende tomteiere er Ringnes, som flytter store deler av produksjonen og får ledig areal, Kjeldsberg og Dora eiendom. Mye av industrien på havna vil ikke fungere i samspill med ny boligtypologi. Det er tungindustri som stål og betong, som er avhengig av å ligge

nært havna, som er plasskrevende og med et høyt støynivå. Det fungerer i dag sammen med småindustri, kultur, kunsthåndverk og alternative boformer i litt avstand på Svartlamoen. Industrierbeidere, kulturaktører og beboere på Svartlamoen engasjerer seg for utviklingen av Nyhavna. Men vi mener det er potensiale for en bredere diskusjon blant Trondheims befolkning, bare potensialet i stedet blir synliggjort. Hva er en by uten havnefunksjon, og er det riktig å fjerne den helt? Er boligutbygging på Nyhavna det mest ideelle formålet for Trondheim som helhet, eller finnes det mer potensial i Nyhavna som kan hentes ut over tid, som kanskje fortsatt kan gi mer i fremtiden? Boliger som bygges i dag vil noen få vil tjene på, og det vil privatisere havnefronten en gang for alle.

Blant de som mener noe om Nyhavna vil mange overordnet det samme. Det er nylig avholdt European-konkurransen med Nyhavna som case, og tema «adaptable city». Prosjektbeskrivelsen fokuserer på utviklingen av et område som kan være motstandsdyktig mot gentrifisering.

Trondheim kommune ønsker å bevare dagens kulturelle aktivitet på området i samspill med utvikling av en ny bydel, og aktørene på Nyhavna ønsker å fortsatt være der. Kunstnermiljøer ellers i Trondheim ser seg om etter produksjonslokaler for å kunne drive med større produksjon, ønsker et miljø på tvers av kust- og håndtverksfag og ser på Nyhavna som aktuell. I Trondheims arkitekturmiljø har Nyhavnas framtid vært under debatt de siste 20 årene og det er fortsatt aktuelt. Hvert år fokuserer nye arkitektstudenter på Nyhavna, og stedet ble nylig hovedtema under Arkitektnytts debatt om Trondheim. Europadommerpanelet introduserte debatten om Nyhavna med at dette er et sted som har kultur og historiske bygninger, nærhet til sentrum og en sørvendt tursti langs fjorden. Tilsynelatende et drømmescenario av et utgangspunkt. «What could possibly go wrong?».

Det blir viktig å samle alle de gode forutsetningene, så engasjement kan dra i samme retning istedenfor imellom seg. De økonomiske interessene som ser kortsiktig

utbytte i området, er sterke og målrettede og vet hvordan en skal gå fram.

Tilhørighet gir ansvarsfølelse og engasjement. Kan Nyhavna samle mennesker med ulike spesifikke interesser, men et felles overordnet ønske om et område for eksperimentering eller aktivitet som gir noe tilbake til byen? Det er en mulighet for å samle et miljø som interesserer seg for bygg og by og å skape nye ting. Noe tung industri må kanskje ut, men det er en skapekraftkultur på Nyhavna, med kunstnere og produksjon, som er verdifull og interessant for byen. Det er en industri som kanskje er for grov for midtbyen, men som kan leve side om side med alternative boformer, som Svartlamoen er et eksempel på. Det kan være en attraksjon som supplerer mer striglede kulturattraksjoner i midtbyen. Et testområde hvor alt er lov, hvor midlertidighet er normen og man ikke tenker på hva som er realitetene, men er innstilt på å forske, nå som området fortsatt står på vent. Lærdommene kan forhåpentligvis brukes i utviklingen av resten av byen.

1:10 000

HAVNEPROBLEMATIKK

Ta et standpunkt om å ønske å ville se på alternativer til boligutbygging. Alternativ byutvikling

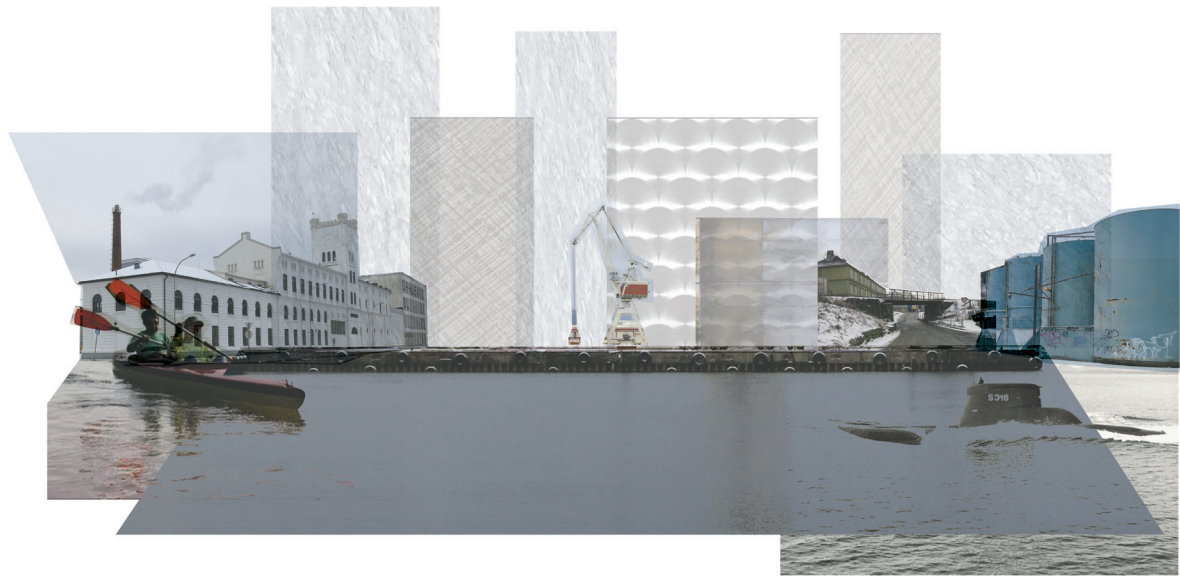
Aktører: Trondheims befolkning, politisk nivå, offentlig instanser, alle interesserte

Perspektiver: Byutvikling, teknologibyen Trondheim(NTNU), referanseprosjekter fra andre havnebyer, antigentrifisering

Havneområder over hele verden er i endring, som følge av endret handel og infrastruktur. Disse områdene står åpne for å bygges ut, av oss eller av senere generasjoner. I mange byer transformeres disse til boligområder med en ganske ensformig typologi av boligblokker, som i dagens økonomi er gunstig for utbyggere og som blir kjøpt på boligmarkedet.

Omregulering av området Nyhavna står for tur, storindustri flyttes vekk. Hva skal den nye

bydelen bli? Regulering på lang sikt er satt igjen, men diskusjoene går også i hva som kan gjøres på kort sikt. Nyhavna står ovenfor mange av de samme utfordringene som andre havnebyer. Hvordan å integrere områder som en gang var ment for tungindustri, inn i en bysituasjon som kan håndtere mennesker, ikke bare skip, transport og kjøretøy? Med erfaringene fra andre havnebyer, mange av dem dårlige, er spørsmålet om det er rom for en alternativ form for byutvikling her. Hva trenger byen?

1:1000
OMRÅDEREGULERING

Hva vil en satsning på småskala industri ha å si for regulering? Samarbeid offentlig/privat

Aktører: TRD Havn, Planapparat, Kultur&Næring, Utbyggere/eiere, eksisterende leietakere, befolkning, nye interessenter og engasjerte

Perspektiver: Referanseprosjekter med regulerte områder til småindustri, boligutbygging vs næringsområder

I dag er det et kunst- og kulturmiljø på Nyhavna. Området har både arealer og billige leiepriser som gjør det mulig for unge kunstnere og håndverkere å jobbe med plasskrevende arbeid sentralt i byen. Vi finner verksteder, øvingslokaler, kunstneratelièer og tilholdssteder for ulike aktører innen kunst, kultur og håndverk. Etter hvert som området omreguleres til bolig, vil tomteprisene stige, noe som på sikt vil presse ut de allerede eksisterende leietakerne her. Denne formen for gentrifise-

ring er det samme som har skjedd i de fleste andre storbyer rundt om i Europa. Det pekes på behovet for å regulere deler av Nyhavna til denne typen aktivitet, men er det mulig? Og hvordan? I Liverpool er dette gjort med stort hell, nettopp for å beholde undergrunnsmiljøet som bidrar til innovasjon i kulturbransjen. Det er måter å tilrettelegge for dette på, men vanskelig å vite hva som vil kunne fungere akkurat på Nyhavna og i Trondheim.

1:100

PRODUKSJONSAREALER

Kunstnere, håndverkere, arkitektstudenter, teknologiutviklere og gründere begynner å se behov for arbeidareal, hvor en kan klappe sammen laptopen og jobbe i med testing av produkter i full skala. I universitetsbyen Trondheim finnes også et voksende innovasjonsmiljø, det er hele 11 Makerspaces i byen fra før av. Likevel er ingen av de store nok til å kunne produsere ting større enn en middels stor pappeske.

Universitetsmaskineriet NTNU har selv store verksteder, men disse er forbeholdt et student- og forskningsmiljø. De felles behovene som finnes i fagmiljøene viser også til mulighetene som ligger i samarbeid.

For ulike fagfelt med felles verdier og behov

Aktører: TBK, NK, kunstnermiljøer, kulturproduksjon, håndtverksmiljø, Industridesignere, arkitektmiljø, teknologimiljø, Trondheim Makers, engasjerte fra de ulike fagmiljøer, engasjerte fra eksisterende miljø på Nyhavna, alle interesserte

Perspektiver: Finne felles behov, ønsker, verdier. Skape friområder som kan bryte ned barrierer mellom fagfelt, eksperimenterings-arealer for kunst og teknologi.

En konkretisering av de faktiske behovene fra ulike fagfelt kan vise muligheter for hvordan lokal småindustri kan være god forvaltning av Nyhavna, både sosialt, kulturelt og økonomisk. Vi trenger gode representanter fra de ulike miljøene, som kan holde fast ved sitt perspektiv, slik at det blir fokus på alle viktige utfordringer og vi ikke ender opp med interessekonflikter og kompromiss. Målet er å få en felles forståelse, hvor de felles behovene står i fokus, slik at detaljer lettere kan utarbeides.

Konkret kan arbeidshaller med mindre inndelinger, grupper av tilknyttede areal, fellesverksteder og felleshaller være mulighetene som tar form, basert på de idèene som allerede finnes blant engasjerte.

Engasjement, eierskap, demokrati

Aktører: Eksisterende leietakere, driftere, brukere, økonomi/investering, alle interesserte

Aktører: Håndverkermiljøer, engasjerte fra ulike fagmiljø, engasjerte fra eksisterende miljø, investorer, økonom, erfaringer fra andre makerspace osv

Perspektiver: Mellommenneskelig nivå; systemer for langsiktig forvaltning og kollektivtankegang, gi rom for små aktører, senke terskel for produksjon og eksperimentering, demokratisere teknologi, tilgjengeligjøring. Hands on, fase 1.

1:1

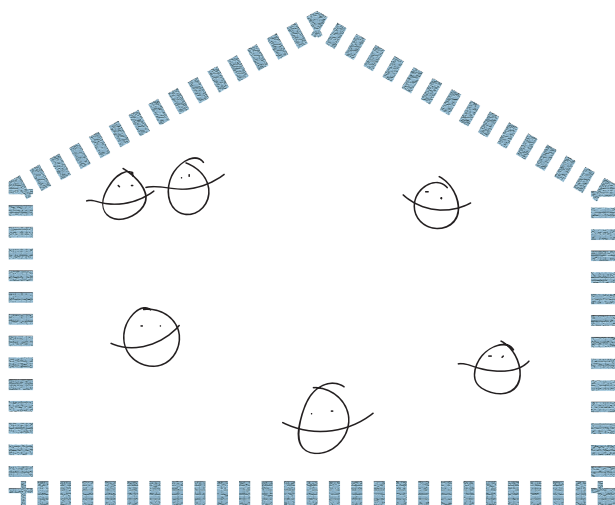
DRIFT / UTVIKLING / TESTING

Ved å jobbe helt konkret med de mulighetene og menneskene som ønsker å involvere seg, vil man også kunne komme frem til gjennomførbare løsninger på sikt, både innenfor konsept og drift. Idèene er mange, og alt etter hva slags konsept en satser på å teste ut, vil engasjementet og eierskapet til de ulike involverte avgjøre hvor langt vi kommer med prosjektet. Å kunne teste ut en idè i full skala, vil kunne gi håndfaste tilbakemeldinger på hvilken retning en skal gå i på strategisk nivå.

Innspill kan like gjerne være programmatiske som formmessig, men ta utgangspunkt i konteksten og de initiativene som ligger i befolkningen, for å finne langsiktig mulige system for bydelen.

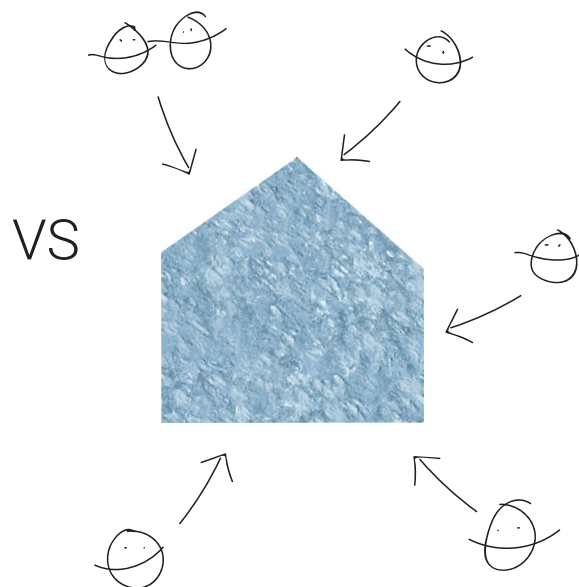
Konkretisering: Her kommer kanskje laug-tankegangen, arbeidskollektiver, leiemuligheter og fellesarealer inn, hvordan ta ibruk håndverksskunnskap til å lære bort, eller i kombinasjon med ny forskning, osv.

Lage rammer for prosjektet med utgangspunkt i det eksisterende initiativet

Tegne et prosjekt og fylle det etterpå.

BAKGRUNN

BREDSIDA

Høsten 2015 engasjerte en gruppe kunstnere og håndverkere fra Trondheim Bildende Kunstnere, Norske Kunsthåndverkere og eksisterende miljø på Strandveikaia seg for å jobbe imot gentrifisering, og skape felles arbeidsplasser med et tverrfaglig miljø for kunstnere og håndverkere i Trondheim.

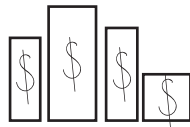

TRONDHEIM MAKERS

Innovasjon er mer enn apper. For å kunne utvikle tech-miljøet i nye retninger er det en etterspørsel etter teknologiverksteder, med mulighet for å produsere større ting enn møbelstørrelse. Det er også en tanke om å kunne produsere lokalt istedenfor å måtte frakte alt fra andre siden av jorda.

BEVARING OG FORMIDLING AV KUNNSKAP

Overføring av kunnskap og forskning krever både plass og økonomi. Ved å gå sammen på tvers av fagfelt, men med enkelte overlappende materielle behov kan en oppnå et miljø for tverrfaglig kunnskapsutveksling og samarbeid, som igjen kan rotfeste og gjøre prosjektet holdbart.

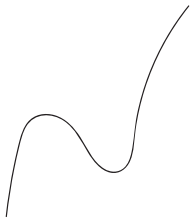
GENTRIFISERING

En tendens for byområder i transformasjon er at områder som har liten verdi for utbyggere tas i bruk av kulturelle aktører med behov for plass og lave leiepriser. Når området blir verdifullt for utbyggerne øker leieprisene, og de tidligere brukerne blir presset ut.

DISKUSJONEN OM NYHAVNA

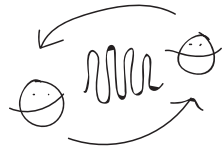
Nyhavna er et område nordøst for Trondheim sentrum som skal transformeres fra havn og industri til urban by. Stedets fremtid er heftig debattert både i og utenfor Trondheim, og tanken om en alternativ måte til den tradisjonelle havne-transformasjonen med boliglameller har allerede bred oppslutning blant flere fagområder innen byutvikling.

EN BLÅ TRÅD

"Prosjektet "En blå tråd" skal løfte fram kunnskapen og styrke forholdet mellom bylivet, den rike kulturhistorien og Nidelva. "En blå tråd" skal ved å framheve og styrke kulturminner som verdifulle elementer i byen bidra til utvikling av Trondheim by på en positiv måte."

- trondheim.kommune.no/blåtråd

SAMSKAPING

Vi har som arkitektstudenter lyst til å utforske arkitektrollen som koordinator. Gjennom brukerforståelse og programmering ønsker vi at designprosessen kan være så demokratisk som mulig. Hvis brukerne i størst mulig grad kan formidle formmessige og driftsmessige behov vil det styrke mulighetene for et bærekraftig prosjekt.

UTFORDRINGER

VERDISKAPNING

Kunstfokuset er ofte på resultat fremfor selve kulturproduksjonen. Verdien av å satse på vekst i kulturproduksjon for byen som helhet må synliggjøres. Kunstnere kan presenteres som små bedrifter.

ANSVARSFORDELING OG ROLLER

Hvordan organisere fremdrift? Hva er arkitektens rolle i prosjektet? Hvordan kan alle engasjerte dra prosjektet i samme retning?

FINNE EN FELLES RETNING

Samarbeid om et tverrfaglig verksted krever at en finner en felles intensjon og retning for utviklingen av prosjektet. Alle skal oppnå sine viktigste verdier og ingen må delta på kompromiss.

TRYGGHET OG FORUTSIGBARHET

Aktørene som går inn i prosjektet trenger trygghet. De må vite at de kan bli værende selv om området transformeres til boligområde.

ØKONOMISK MODELL

Investorer og eiere på Nyhavna ønsker å tjene penger, og det må være en økonomisk modell i prosjektet som gjør det mulig. Det er et mål at prosjektet kan skape verdier for disse, samt byen som helhet.

DRIFTSMODELL

Det må utarbeides en strategi for den lang-siktige driften av verkstedet. Det innebærer at noen er interessert i å drive lokalet, avtaler som skaper trygghet og brukere som går inn over tid. Driftsmodellen krever et tydelig skille mellom initiativtakere og brukere for å klargjøre ansvarsområder. Ulike brukergrupper vil også ha ulike behov for intern organisering, slik at det må være ulike nivå av sambruk og private bruksområder.

FINNE AKTØRENE

Etter hva vi har erfart så langt finnes engasjementet for et slikt prosjekt i byen, og det gjelder å lokalisere og koble mennesker inn i prosjektet. Vi ser behovet for å finne tomteeier, utbygger eller investor som både har idealistiske verdier og er opptatt av verdiskapning, samt finne ildsjeler som vil jobbe for prosjektet utover den tiden vi har til rådighet.

KORTSIKTIG ØKONOMISKE INTERESSER

Samtidig som mange vil det samme og har idealistiske verdier for Nyhavna er det sterke krefter som ønsker å trekke høyest mulig økonomisk utbytte på kort tid ved å selge ut hele området til boligutbygging. Det blir viktig å få med seg krefter med bestemmende myndighet blant kommunen, investorer og tomteeiere, gjennom å synliggjøre verdiene i prosjektet både på kort og lang sikt.

MULIGHETER

EKSISTERENDE MILJØ

Det er i dag en kultur kunst- og håndtverkskultur på Nyhavna som en kan spille videre på og styrke.

TOP-DOWN MØTER BOTTOM-UP

Initiativet til prosjektet kommer både fra en gruppe i befolkningen som ønsker å utvikle et verksted, samt kommunen som er interessert i at denne formen for aktivitet skal kunne etableres på Nyhavna. Dette samarbeidet er essensielt, og balansen mellom partene er viktig. De ideelle kreftene og myndighetene må spille på lag og bruke hverandres styrker.

TVERRFAGLIGHET

Det at tech-miljøet og kunsthåndtverks-miljøet kan sambruke områder og verktøy er en interessant mulighet for kulturmøter på tvers av fagfelt. Begge miljøer kan tjene på hverandres kunnskap og det åpner både for utvikling internt i fagfeltene og tverrfaglig samarbeid. Fins det også flere fagfelt som kan være interessert i prosjektet?

DELEKULTUR OG KOLLEKTIVTANKEGANG

I en verden hvor vi bruker mer enn vi har ressurser til og hvor økonomi styrer er det nødvendig i fremtiden å tenke kollektivt rundt nye aspekt ved byen. Deling av rom, kunnskap og funksjoner kan effektivisere bruken og en kan oppnå mer totalt. Hvert enkelt initiativ har kanskje ikke stor innvirkning, men når flere har felles overordnede mål kan en ha påvirkningskraft. Overordnet vil dette være hensiktsmessig for byen, senke forbruket og fordele ressurser mer rettferdig. Samtidig er det en

samfunnsøkonomisk gevinst at noen føler mer ansvar for offentlige rom.

EIE/LEIE

Et verksted hvor noen eier mens andre leier åpner for større diversitet i brukergrupper og tilgjengeliggjør det for større deler av Trondheim.

SYNLIGGJØRE KULTURPRODUKSJON

Synliggjøring av kulturproduksjon på Nyhavna kan gi stor verdi for Trondheim som by og være et trekkplaster for turister og tilflyttere.

EN BLÅ TRÅD OG STUDENTPROSJEKT

Arkitektstudenter har de siste årene samarbeidet med Trondheim Kommune og En Blå Tråd-prosjektet. Det fins midler for å gjøre konkrete tiltak, hendelse eller pilotprosjekt, noe som er en stor mulighet for å skape noe som kan gjøre prosjektet synlig og engasjere større deler av befolkningen

PILOT

Midlertidighet og målsetning om å utvikle en pilot kan brukes som metode for å konkretisere og synliggjøre mulighetene. Vi vil gjøre et studentprosjekt med fokus på forskning og metode og de mange ukjente faktorene som må løses med nye måter å samarbeide. Det er viktig at en tenker på prosjektet som noe varig, midlertidigheten er i form av et forprosjekt som en trigger for videre utvikling i en retning, og ikke noe som rydder veien for andre verdier.

OFFENTLIG DEBATT

I løpet av våren er det flere muligheter for å presentere prosjektet og få til en diskusjon i et større forum. Trondheim Calling, Technoport, Pstereo?, 11 juni...

METODE

PROSESS

Vi vil samle aktørene i workshoper for å i fellesskap komme fram til nye ideer (input) som vi vil bearbeide og bruke til å utvikle/oversette til fysisk form, og presentere på neste workshop (output). En slags ballkasting mellom oss og aktørene. Når informasjon og avgjørelser skjer i workshopene, håper vi å holde åpent for ukjente muligheter som dukker opp i løpet av våren.

Målsetninger i prosessen blir...

- å finne en felles intensjon, et felles utgangspunkt som alle står bak
- å avklare roller, slik at alle er enig om relasjonene internt i prosjektet og unngår å tråkke over i andres ansvarsområde
- å finne essensen av ønsker, skille mellom erfaringer om hvordan ting vanligvis er og de

faktiske behovene

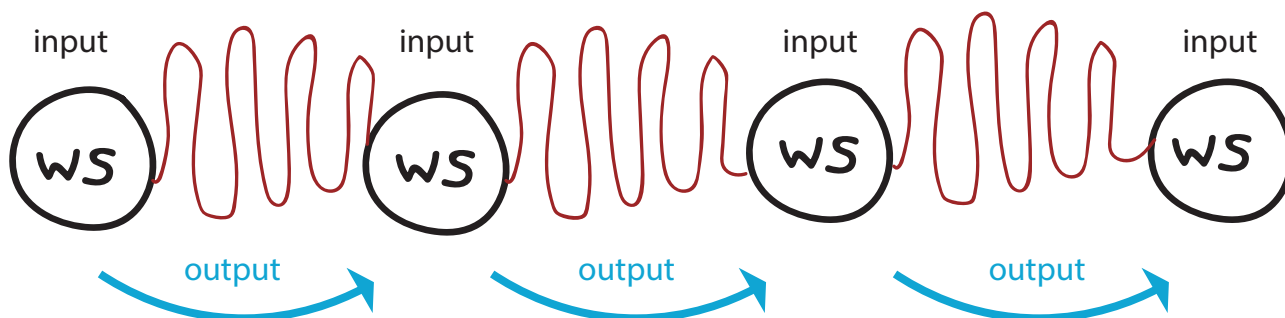
- å finne verktøy for å få med erfaringsbasert kunnskap, kunnskap som for noen er selv sagt og derfor innlysende.

Vi ønsker å teste ut idégenereringsverktøy

- for eksempel spill, assosiasjoner eller andre muligheter - for å komme frem til ideer sammen.

FASER

I første fase av prosjektet kan vi i samarbeid med Bredside finne de dyktige menneskene som kan kobles inn, og finne de felles behovene for form og program gjennom scenarier vi utarbeider basert på input/output. Andre fase kan teste disse fysisk gjennom konkrete tiltak som kan trigge en utvikling.

VISUALISERING

Kommunikasjon i tegning er fortsatt det viktigste verktøyet, kanskje med behov for en utvidelse av det grafiske språket. Vi må arbeide bevisst med måten vi velger å presentere, og hva vi ønsker å utforske av kommunikasjon gjennom arkitekturverktøy og visualisering. For best mulig å bearbeide og oversette input og arbeide oss gjennom prosjektet.

Måten vi visualiserer prosjektet blir også avgjørende for å få viktige aktører med på laget.

For å gjøre prosjektet tilgjengelig og nå fler kan en nettside være et godt verktøy. På en nettside må prosessen presenteres på en måte som kommuniserer på ters av fagfelt og til flest mulig.

